

## **O'ZBEKISTONDA DORIVOR O'SIMLIKLAR YETISHTIRISHNING IMKONIYATLARI VA ISTIQBOLLARI**

---

*Abdumo'minova Muxlinso Muhmmadrasul qizi*

*Buloqboshi tumani 27-umumta'lim maktabi*

*biologiya fani o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** Ushbu tezisda O'zbekistonda dorivor o'simliklarni yetishtirishning tabiiy-iqlimiy, agrotexnik va iqtisodiy imkoniyatlari yoritilgan. Mamlakat hududlarining turli tuproq-iqlim sharoitlari ko'plab dorivor o'simliklarni yetishtirish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Dorivor xomashyoga bo'lgan talabning ortib borishi ushbu yo'nalishni qishloq xo'jaligining istiqbolli tarmoqlaridan biriga aylantirmoqda. Ishda dorivor o'simliklarni plantatsiya usulida yetishtirish, zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish, sifatli urug' va ko'chat yetishtirish, xomashyoni qayta ishlash hamda eksport salohiyatini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, dorivor o'simlikchilikni rivojlantirishning iqtisodiy va ekologik ahamiyati ko'rib chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** Dorivor o'simliklar, dorivor xomashyo, plantatsiya, agrotexnologiya, farmatsevtika, yetishtirish, qayta ishlash, eksport, biologik xilma-xillik.

Bugungi kunda tabiiy dorivor vositalarga bo'lgan talab dunyo miqyosida ortib bormoqda. Farmatsevtika sanoatida o'simliklardan olinadigan biologik faol moddalar, efir moylari, alkaloidlar, flavonoidlar, vitaminlar va boshqa birikmalardan keng foydalanilmoqda. Shu sababli dorivor o'simliklarni ilmiy asosda yetishtirish, xomashyoni yig'ish, quritish, saqlash va qayta ishlash tizimini rivojlantirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

O'zbekiston dorivor o'simliklarni yetishtirish uchun katta tabiiy imkoniyatlarga ega. Mamlakat hududlarining iqlim sharoiti, quyoshli kunlarning ko'pligi, vegetatsiya davrining davomiyligi hamda turli tuproq sharoitlarining mavjudligi ko'plab dorivor o'simlik turlarini madaniylashtirish imkonini beradi. Cho'l, adir, tog'oldi va sug'oriladigan hududlarning mavjudligi dorivor o'simliklar assortimentini kengaytirish uchun muhim omil hisoblanadi.

Dorivor o'simliklarni tabiiy muhitdan nazoratsiz yig'ib olish ularning tabiiy zaxiralari kamayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli istiqbolli dorivor o'simliklarni maxsus plantatsiyalarda yetishtirish farmatsevtika sanoatini barqaror xomashyo bilan ta'minlash bilan bir qatorda tabiiy o'simlik resurslarini muhofaza qilishga ham xizmat qiladi.

**Dorivor o'simliklar yetishtirishning asosiy imkoniyatlari.** Dorivor o'simliklar yetishtirishning asosiy imkoniyatlari. O'zbekistonda dorivor o'simliklar yetishtirishni rivojlantirishning muhim omillaridan biri mamlakatning tabiiy-iqlimiy sharoitidir. Turli hududlarda harorat, namlik, tuproq tarkibi va vegetatsiya davrining farqlanishi turli ekologik talablarga ega bo'lgan o'simliklarni yetishtirish imkonini beradi.

Dorivor o'simliklarni yetishtirishda mahsulotning sifati va biologik faol moddalarning miqdori alohida ahamiyatga ega. O'simlikning dorivor xususiyatlari uning naviga, o'sish sharoitiga, sug'orish va oziqlantirish tizimiga, hosilni yig'ib olish muddatiga hamda quritish texnologiyasiga bog'liq. Shuning uchun dorivor ekinlarni oddiy qishloq xo'jaligi ekinini sifatida emas, balki farmatsevtik xomashyo manbai sifatida yetishtirish talab etiladi.

Istiqbolli yo'nalishlardan biri dorivor o'simliklarning ilmiy asoslangan plantatsiyalarini tashkil etishdir. Plantatsiya usulida yetishtirish orqali ekin maydoni, o'simlik zichligi, sug'orish, oziqlantirish va zararkunandalarga qarshi kurash jarayonlarini nazorat qilish mumkin. Natijada xomashyoning hosildorligi va sifatini barqarorlashtirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Dorivor o'simliklarni yetishtirishda mahalliy sharoitga mos nav va shakllarni tanlash ham muhimdir. Urug'lik materialining sifati yuqori bo'lishi, urug'larning unuvchanligi va navning biologik xususiyatlari nazorat qilinishi kerak. Ko'chat orqali ko'payadigan o'simliklar uchun sifatli ko'chat yetishtirish tizimini rivojlantirish zarur.

Dorivor o'simliklarni yetishtirishning iqtisodiy istiqbollari. Dorivor o'simliklar yetishtirish qishloq xo'jaligida yuqori qo'shilgan qiymat yaratishi mumkin bo'lgan yo'nalishlardan biridir. Bunda faqat xomashyo yetishtirish bilan cheklanib qolmasdan, uni dastlabki va chuqur qayta ishlashni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega.

Yig'ib olingan o'simlik xomashyosini quritish, saralash, maydalash, qadoqlash va standartlashtirish orqali uning bozor qiymatini oshirish mumkin. Ayrim o'simliklardan efir moylari, ekstraktlar va boshqa biologik faol mahsulotlar olish esa yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkonini beradi. Shu sababli dorivor o'simlikchilikni farmatsevtika, oziq-ovqat, kosmetika va boshqa qayta ishlash tarmoqlari bilan integratsiyalash istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Dorivor o'simliklar yetishtirish hududlarda yangi ish o'rinlarini yaratishga ham xizmat qilishi mumkin. Ko'chat yetishtirish, ekish, parvarishlash, yig'im-terim, quritish, qadoqlash va logistika jarayonlarida qo'shimcha bandlik shakllanadi. Bu esa qishloq joylarda daromad manbalarini diversifikatsiya qilish imkonini beradi.

Zamonaviy agrotexnologiyalarning ahamiyati. Dorivor o'simliklar yetishtirish samaradorligini oshirishda zamonaviy agrotexnologiyalardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Tomchilatib sug'orish, suvdan tejamkor foydalanish, tuproq namligini nazorat qilish, organik va mineral o'g'itlardan ilmiy asosda foydalanish hosildorlik va mahsulot sifatini oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali ekin maydonlarining holatini monitoring qilish, sug'orish va oziqlantirish jarayonlarini optimallashtirish mumkin. Zamonaviy laboratoriya usullari yordamida o'simlik xomashyosining kimyoviy tarkibi va biologik faol moddalar miqdorini aniqlash, sifat ko'rsatkichlarini nazorat qilish imkoniyati kengayadi.

Dorivor o'simliklarni yetishtirishda ekologik xavfsizlik masalasiga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Kimyoviy vositalardan me'yoridan ortiq foydalanish xomashyo sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois biologik himoya usullaridan foydalanish, agrotexnik tadbirlarni to'g'ri tashkil etish va mahsulot xavfsizligini muntazam nazorat qilish muhimdir.

Sohani rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari. O'zbekistonda dorivor o'simlikchilikni rivojlantirish uchun mahalliy tuproq-iqlim sharoitlariga mos dorivor o'simlik turlarini ilmiy asosda tanlash va rayonlashtirish, sifatli urug' va ko'chat yetishtirish tizimini takomillashtirish, zamonaviy plantatsiyalar tashkil etish hamda suvni tejovchi agrotexnologiyalarni keng joriy etish muhim hisoblanadi.

Bundan tashqari, yetishtirilgan xomashyoni quritish, saqlash va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish, mahsulot sifatini baholash uchun zamonaviy laboratoriya bazasini kuchaytirish, fermer xo'jaliklari, ilmiy-tadqiqot tashkilotlari va farmatsevtika korxonalari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Dorivor o'simliklardan tayyorlangan mahsulotlarning ichki va tashqi bozordagi raqobatbardoshligini oshirish uchun mahsulot sifatini xalqaro talablar asosida nazorat qilish muhimdir. Shu bilan birga, tabiiy holda o'suvchi dorivor o'simliklarning genofondini saqlash va ularni muhofaza qilish masalalariga ham e'tibor qaratish lozim.

O'zbekistonda dorivor o'simliklar yetishtirishni rivojlantirish uchun tabiiy, agrotexnik va iqtisodiy imkoniyatlar mavjud. Mamlakatning turli hududlaridagi tuproq-iqlim sharoitlari dorivor o'simliklarning keng assortimentini yetishtirish imkonini beradi. Ushbu yo'nalish farmatsevtika sanoatini mahalliy xomashyo bilan ta'minlash, qishloq joylarda bandlikni oshirish, yangi qayta ishlash korxonalarini tashkil etish va eksport salohiyatini kengaytirish uchun muhim istiqbolga ega.

Kelgusida dorivor o'simlikchilikni rivojlantirishda asosiy e'tibor xomashyo yetishtirishdan tashqari, uni chuqur qayta ishlash va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishga qaratilishi lozim. Buning uchun ilm-fan, qishloq xo'jaligi va farmatsevtika sanoati o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish va mahsulot sifatini nazorat qilish zarur.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda dorivor o'simliklarni yetishtirish uchun qulay tabiiy-iqlimiy va agrotexnik imkoniyatlar mavjud. Zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish, sifatli xomashyo yetishtirish va uni chuqur qayta ishlash farmatsevtika sanoatini rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish hamda eksport

salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dorivor o'simliklarning tabiiy zaxiralarini muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish muhimdir.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1. Axmedov O'., Ergashev A., Abzalov A., Yulchiyeva M., Mustafakulov D. Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi. – Toshkent: “Shafolat Nur Fayz”, 2020. – 232 b.
2. Sulaymonov I.J. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi. – Toshkent: “O‘ZKITOB SAVDO NASHRIYOT MATBAA IJODIY UYI”, 2022. – 468 b.
3. Begmatova M.X., Elmurodov A.A., Shernazarov Sh.Sh., Nurniyozov A.A. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi. – Toshkent: “Fan ziyosi”, 2023. – 204 b.
4. Ergashev A., Abzalov A., Yulchiyeva M., Mustafakulov D. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiyasi. – Toshkent: “Tafakkur-bo'stoni”, 2018. – 224 b.
5. Jo'rayeva M.A. Dorivor o'simliklar atlas. – Toshkent: “Noshir”, 2019. – 264 b.
6. Berdiyev E.T., Hakimova M.X., Maxmudova G.B. O'rmon dorivor o'simliklari. – Toshkent: “Sano-standart”, 2016. – 276 b.
7. Yoziyev L., Arabova N. Dorivor o'simliklar. – Toshkent, 2017. – 120 b.